

MEDIJI O ZDRAVSTVU

ponedeljak, 14. avgust 2023. godine

BLIC - PRIJAVLJENE NEŽELJENE REAKCIJE NA "OZEMPIC" Mnogi ga ilegalno koriste za mršavljenje, a sada se sumnja da ima razorno dejstvo na LJUDSKU PSIHU

POLITIKA - Pacijenti sa šlogom kasno potraže pomoć

RTV - U Somboru od ponedeljka besplatna prva mamografija za žene starije od 40 godina

VEČERNJE NOVOSTI - MIŠJOM GROZNICOM ZARAŽENO 14 LJUDI: Dijagnoza se iz uzorka krvi postavlja u Institutu "Torlak"

DANAS - Klinički centar Vojvodine ustupio magnetnu rezonancu Zrenjaninu

EKSPRES - Protiv razuma, države i građana

BLIC - VESTI • DRUŠTVO

PRIJAVLJENE NEŽELJENE REAKCIJE NA "OZEMPIC" Mnogi ga ilegalno koriste za mršavljenje, a sada se sumnja da ima razorno dejstvo na LJUDSKU PSIHU

Trend zloupotrebe "ozempica" krenuo je iz SAD, a najveći promoteri njegove primene za mršavljenje bili su rijaliti zvezdom Kim Kardašijan i milioner Ilon Mask. Oni su na društvenim mrežama govorili o njegovom pozitivnom dejstvu na gubljenje kilograma. To je izazvalo pravu pomamu i globalnu nestašicu medikamenta.

Nikola Todorović 13.08.2023 • 11:34 Komentara 2

Slušaj vest 0:00 / 0:00

PRIJAVLJENE NEŽELJENE REAKCIJE NA "OZEMPIC" Mnogi ga ilegalno koriste za mršavljenje, a sada se sumnja da ima razorno dejstvo na LJUDSKU PSIHU

Trend zloupotrebe "ozempica" krenuo je iz SAD, a najveći promoteri njegove primene za mršavljenje bili su rijaliti zvezdom Kim Kardašijan i milioner Ilon Mask. Oni su na društvenim mrežama govorili o njegovom pozitivnom dejstvu na gubljenje kilograma. To je izazvalo pravu pomamu i globalnu nestašicu medikamenta.

Evropska agencija za lekove (EMA) ispituje moguće povezanosti između primene lekova za lečenje gojaznosti i suicidalnih ideja i ponašanja, na oko 150 prijavljenih slučajeva iz EU i Sjedinjenih Američkih Država.

Agenciji za lekove i medicinska sredstva Srbije je do 7. avgusta ove godine prijavljeno ukupno 10 slučajeva neželjenih reakcija na lek "ozempik", koji su naši građani masovno koristili i za lečenje gojaznosti, mada mu je prvobitna namena lečenje dijabetesa tip 2.

Javlja se samoubilačke misli

Prema nekim mišljenjima, samoubilačke misli izazivaju lekovi za lečenje gojaznosti "saksenda" i "vigovi", kao i medikament "ozempik", čija je nestašica bila zabeležena i kod nas jer su ga ljudi koristili za mršavljenje nakon reklama na društvenim mrežama.

Iz Agencije za lekove i medicinska sredstva Srbije poručuju za Kurir da su do 7. avgusta ove godine imali prijavljeno ukupno 10 slučajeva neželjenih reakcija na lek "ozempik".

- Slučajevi su prijavljeni od zdravstvenih radnika, pacijenata i nosioca dozvole za lek. U prijavljenim slučajevima ispoljeno je ukupno 35 neželjenih reakcija. Prema klasifikaciji po sistemima organa, najveći broj neželjenih reakcija pripadao je sledećim klasama: gastrointestinalni poremećaji (10), povrede, trovanja i proceduralne komplikacije (tri), poremećaji metabolizma i ishrane (dva), poremećaji nervnog sistema (dva). Najčešće prijavljene neželjene reakcije su: mučnina (šest), povraćanje (šest), opstipacija (dva) i dijareja (dva) - naveli su iz ALIMIS.

Podsetimo, "ozempik" je među prvima na listi najpretraživanijih lekovima na sajtovima apoteka u Srbiji. Iako je registrovan za lečenje dijabetesa, poslednjih meseci postao je poznat široj javnosti kada je obelodanjena njegova zloupotreba. Kako je i Kurir ranije pisao, mnoge žene, iako ne boluju od dijabetesa, zloupotrebljavale su ovaj lek i pile ga da bi mršavile.

Češljaju inspekcije RFZO i Ministarstva zdravlja

Zbog iznenadne velike potražnje na tržištu Srbije je nastala nestašica leka od koga život zavisi ljudima koji se leče od dijabetesa tipa 2. RFZO je pokrenuo postupak protiv 46 zdravstvenih ustanova zbog nepravilnosti u prepisivanju "ozempika" pacijentima.

Direktorka Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje (RFZO) Sanja Radojević Škodrić apelovala je na one koji lek za dijabetes "ozempik" koriste za mršavljenje, zbog čega je došlo do nestašice, da se ne ponašaju neodgovorno ni prema osobama kojima je taj lek potreban, ali ni prema sopstvenom zdravlju.

- Zato apelujem još jednom na one koji nemaju dijabetes, da se ne ponašaju neodgovorno prema svome zdravlju, jer iz kontraindikacija se može videti koliko dolazi do poremećaja metabolizma. Nakon upotrebe leka, a lek ne može neograničeno da se koristi, dolazi do vraćanja celokupne kilaže - rekla je Radojević Škodrić svojevremeno na konferenciji za medije u Kliničkom centru Srbije.

Prema njenim rečima, delom struka, a delom pacijenti, sami odlaze i kupuju taj inovativni lek iako nisu dijabetičari.

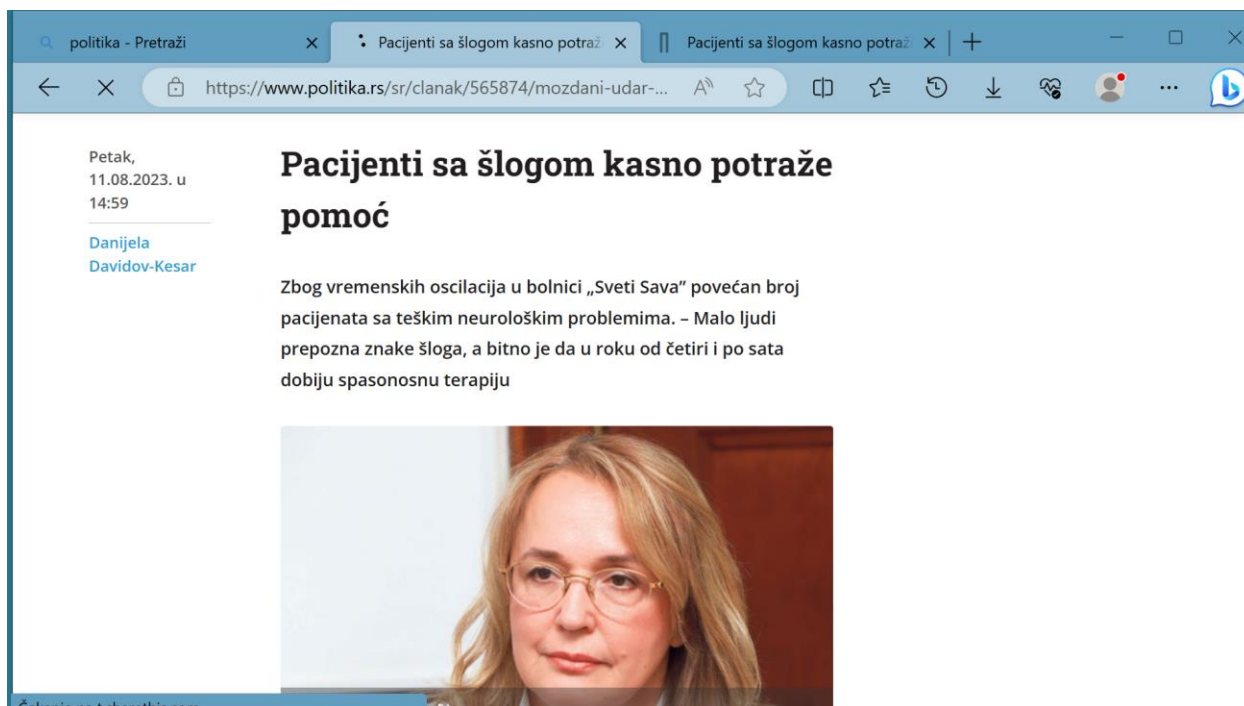
Dodala je da nije problem države da uveze taj lek, ali je problem njegova proizvodnja, dodajući da mnoge zemlje u Evropi sada imaju isti problem zbog ogromne potražnje. Upravo zbog zloupotrebe ovog leka krenule su i inspekcije i Ministarstva zdravlja i Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje..

Šta je lek "ozempic"

Endokrinolozi kažu da je "ozempic" lek sa kompleksnim delovanjem, koji je u Srbiji registrovan samo za lečenje dijabetesa tip 2. U Srbiji se na tržištu može naći u dozama 0,25 miligrama, 0,5 i 1 miligrama. Aktivna supstanca tog leka je semaglutid koji dovodi do mršavljenja. Lek u dozi od 2,4 miligrama sa tom aktivnom supstancom zvanično je registrovan u SAD kao lek za mršavljenje.

Endokrinolozi ukazuju da lek "ozempic" nije rešenje za mršavljenje, jer kada pacijent prestane da ga koristi izgubljeni kilogrami se brzo vraćaju. Problem je što se ne odriču starih životnih navika, jedu nezdravu hranu, slabo se kreću, te efekat terapije ne može da bude dugoročan.

ПОЛИТИКА

Pacijenti sa šlogom kasno potraže pomoć

Zbog vremenskih oscilacija u bolnici „Sveti Sava” povećan broj pacijenata sa teškim neurološkim problemima. – Malo ljudi prepozna znake šloga, a bitno je da u roku od četiri i po sata dobiju spasonosnu terapiju

Nagla promena vremena uticala je na to da su ovih dana lekari Specijalne bolnice za cerebrovaskularne bolesti „Sveti Sava” u Beogradu imali pune ruke posla. Samo proteklog vikenda pregledali su 70 pacijenata, od kojih je njih 30 zadržano na bolničkom lečenju, a kod troje je utvrđena takozvana disekcija karotidne arterije. Kako ističe primarijus dr Marjana Vukićević, neurolog i direktor ove ustanove, reč je o povredi zida krvnog suda, koja je najčešće nepoznatog uzroka.

Ona napominje da je zabeležen porast bolesnika sa ovim problemom od 10 odsto, iako je uobičajeno da ih bude dva odsto od svih koji imaju moždani udar. Dr Vukićević za „Politiku” ističe da to nije slučajnost i da je nagla promena vremena dovela do većih tegoba kod građana. Pomenuti neurološki poremećaj može dobro da se završi kod pacijenta koji su pod nadzorom lekara, osim ako ne izazove veliki moždani udar. Osoba najčešće dobije glavobolju ili bol u vratu, a provocirajući faktor može da bude banalan – obično kljanje. Nekada problem isprovocira obično istezanje vrata ili skok u vodu, što se češće dešava u letnjem periodu.

– Osobu zapravo boli krvni sud koji je povređen i ima hematoma u zidu. To traje nekoliko dana. Nakon toga osoba može da ima prolazne i blage neurološke simptome poput trnjenja jedne polovine tela, ali može da dobije i klasičan moždani udar sa slabošću ili oduzetošću jedne polovine tela. Reč je o bolesti koja obično pogađa mlađu populaciju. U proseku, pacijenti koji dođu kod nas sa disekcijom karotidne

arterije imaju 52 godine. Problem se češće javlja kod muškaraca. Postoji više modaliteta lečenja, počev od uzimanja aspirina pa do davanja lekova za razbijanje tromba. Nekada moramo da uradimo pregršt analiza, a ima slučajeva gde je potrebno obaviti takozvanu trombektomiju (mehaničko vađenje tromba iz začepjenog krvnog suda). Vrsta terapije zavisi pre svega od posledica koje izaziva oštećeni sud. Terapija se nastavlja i nakon akutnog lečenja kako bi se sprečio novi udar. Osim medikamentozne terapije po izlasku iz bolnice savetuje se promena načina života, kontrola krvnog pritiska i da izbegavaju ekstremne položaje tela koji istežu krvne sudove vrata – ističe dr Vukićević.

U ovoj ustanovi svake godine se ambulantno pregleda oko 20.000, a na bolničko lečenje primi oko 5.000 pacijenata sa moždanim udarom. Trenutno najmlađi pacijent koji se ovde leči ima 41 godinu, ali su imali i one od 22 godine. Na lečenju se u proseku ostaje 7,5 dana, ali sve zavisi od težine šloga. Samo se trećina pacijenata sa teškim moždanim udarom oporavi. Ostali imaju najčešće poremećaj govora, oduzetost polovine tela... Često im se javlja i depresija. Najveći problem u Srbiji je, napominje naša sagovornica, kašnjenje pacijenata po dobijanje terapije. I dalje ljudi ne prepoznaju znake šloga, ne razmišljaju da simptomi koje imaju upućuju na moždani udar. Bitno je da u roku od četiri i po sata od kada krenu znaci poput oduzetosti jedne strane tela, gubitka vida ili ravnoteže, vrtoglavice, otežanog govora, pacijent dođe u ovu ustanovu i dobije trombolitičku terapiju kojom se razgrađuje tromb, odnosno mesto zapašenja krvnog suda i „otvara” protok krvi da može da dođe do oštećenog dela mozga.

– U Beogradu je situacija dobra, ali postoje problemi sa pacijentima u unutrašnjosti Srbije, zbog čega moramo da razgranamo mrežu ustanova gde je moguće dobiti ovu terapiju i da pacijent zna u koju ustanovu ide u odnosu na težinu moždanog udara. Bitno je da terapijom sačuvamo što više nervnih ćelija. Mislim da smo mnogo uradili za dobrobit pacijenata i da je smrtnost manja nego što je to nekada bio slučaj. Nadam se da će situacija biti bolja, jer na čelu sa Ministarstvom zdravlja oformljena radna grupa sa ciljem da napravi Program za prevenciju i lečenje cerebrovaskularnih bolesti u Srbiji, a čija se realizacija planira do 2030. godine. Takođe formira se Registar za moždani udar, u koji će u početku ući pacijenti bolnice „Sveti Sava” i Urgentnog centra sa idejom da se proširi na celu Srbiju i da pomoću njega dobijemo relevantne podatke za našu zemlju – naglašava dr Vukićević.

Za češću pojavu ove bolesti kritični su periodi kada su temperature vazduha izuzetno visoke, jer to utiče na hidraciju organizma, izmene gustine krvi i većeg rizika za nastanak moždanog udara, a sa druge strane i loša kontrola krvnog pritiska, koji je, možda, i najznačajniji faktor rizika.

– S druge strane, ovih dana imamo veliko variranje spoljne temperature, drastične skokove i padove, kada se temperatura naglo spusti za više od 10 stepeni Celzijusovih, pa dolazi do suprotne reakcije organizma ljudi. Tada se javlja skok krvnog pritiska, a sa njim i povećanje broja ljudi sa šlogom. Dosta ljudi traži pomoć i zbog glavobolja i vrtoglavica – ističe dr Vukićević.

Bolnica je postala nastavna baza Fakulteta medicinskih nauka u Kragujevcu i plan je da zajedničkim snagama osposobe nove generacije lekara za praktičan rad. Studenti će jedan deo nastave imati ovde, gde će, kako tvrdi dr Vukićević, posle tog perioda imati ozbiljno iskustvo u prepoznavanju mnogih neuroloških bolesti i uopšte iskustvo u kliničkom radu.

Predviđeno je da ova ustanova u budućnosti postane i Nacionalni referentni centar za moždani udar.

Prim. dr Marjana Vukićević kaže da je važno o moždanom udaru govoriti što više u medijima, jer se ljudi tada osveste i na vreme potraže pomoć. Važni su i preventivni pregledi, na kojima se „otkriju” građani sa

potencijalnim neurološkim problemima. Tako su na nedavnom Festivalu zdravlja u Beogradu medicinari ove ustanove pregledali oko 400 građana, kako bi procenili da li su u riziku od dobijanja šloga, a kod kojih je to utvrđeno rađen je pregled krvnih sudova vrata ultrazvučnim doplerom. Najmlađi građanin koji se javio na besplatan pregled imao je samo 25 godina, a najstariji 93.

– Vrlo je zabrinjavajuće što je gotovo 80 odsto građana imalo visok i srednji rizik za moždani udar, a da to nisu znali. Visoke vrednosti krvnog pritiska su zabeležene kod 65 odsto pregledanih građana, dok je prema podacima pacijenata samo kod 18 procenata njih već dijagnostikovani visok krvni pritisak koji je pod kontrolom. U istom procentu kod građana su registrovane povišene vrednosti šećera u krvi, a povećane masnoće u krvi ima 75 odsto pregledanih, dok je svega 30 odsto ljudi znalo da ima poremećen rad srca i da zato piju lekove za regulisanje srčanog rada. Preko 50 posetilaca dobilo je savet da se jave u ambulantu naše bolnice radi detaljnijih pregleda, a za 34 građanina je predložena hospitalizacija. Kontrola krvnog pritiska je ključna – ističe dr Vukićević.

U Somboru od ponedeljka besplatna prva mamografija za žene starije od 40 godina

SOMBOR - U Somboru će od ponedeljka, 14. avgusta biti organizovani besplatni mamografski pregledi za žene koje imaju više od 40 godina i kojima je to prva mamografija, a trajaće sve dok bude zainteresovanih žena za pregled.

Žene koje su operisane od tumora dojke ili su radile mamografiju i već se nalaze u procesu praćenja od strane lekara, ne mogu da učestvuju u ovom projektu, navodi se na sajtu Grada Sombora.

Prva mamografija je potpuno besplatna i nije neophodno doneti zdravstvenu knjižicu. Na licu mesta, legitimacija osobe će se izvršiti putem bilo kog dokumenta kojim se dokazuje lični identitet.

U cilju što bolje organizacije, svako naseljeno mesto grada Sombora dobija pripadajuće dane u mesecu za žene iz mesta u kom žele biti pregledane.

Svako ko se javi posle tog termina, takođe će imati mogućnost da obavi pregled. Dovoljno je javiti se u ambulantu kod svog izabranog lekara gde će biti date sve potrebne informacije, kao i termin za svoju prvu mamografiju.

Aparat mamograf će biti stacioniran u Somboru, u ulici Mite Popovića broj 12 (bivša zgrada ATD-a).

Svim ženama koje nemaju mogućnost da u svojoj ličnoj organizaciji dođu na pregled, biće organizovan prevoz.

Projekat realizuje Dom zdravlja "dr Đorđe Lazić" pod pokroviteljstvom Grada Sombora, a u saradnji sa Pokrajinskim sekretarijatom za zdravstvo.

вечерње НОВОСТИ

The screenshot shows a web browser window displaying a news article. The browser's address bar shows the URL: https://www.novosti.rs/drustvo/vesti/1263427/misj... The website's header includes the logo 'НОВОСТИ' and navigation links such as 'Naslovna', 'Vesti', 'Društvo', 'Hronika', 'Ekonomija', 'Planeta', 'Reportaže', 'Sport', 'TIP Beograd', 'Kultura', 'Srbija', 'Crna Gora', 'Obrazovanje', and 'BG 21°'. The main headline of the article is 'MIŠJOM GROZNICOM ZARAŽENO 14 LJUDI: Dijagnoza se iz uzorka krvi postavlja u Institutu "Torlak"'. Below the headline, the text reads: 'U SRBIJI su potvrđena još tri slučaja mišje groznice kod muškaraca iz okoline Ivanjice, i to je ukupno 14 slučajeva od početka ove godine. Zaraza je registrovana u osam okruga - Braničevskom, Južnobačkom, Jablaničkom, Moravičkom, Rasinskom, Mačvanskom, Zaječarskom i na teritoriji Beograda.' To the right of the text is a social media sharing section with icons for Facebook, Twitter, Messenger, and WhatsApp. Below the text is a photograph of a laboratory setting with a 'Thermo' brand piece of equipment. On the right side of the page, there is a sidebar with the heading 'NAJNOVIJE' and 'NAJČITANIJE', featuring a sports-related article with a photo of a tennis player and the text 'TIP OSTALI SPORTOVI' and 'OSTALI SPORTOVI: "Tip" - tiket za ponedeljak'.

MIŠJOM GROZNICOM ZARAŽENO 14 LJUDI: Dijagnoza se iz uzorka krvi postavlja u Institutu "Torlak"

U SRBIJI su potvrđena još tri slučaja mišje groznice kod muškaraca iz okoline Ivanjice, i to je ukupno 14 slučajeva od početka ove godine. Zaraza je registrovana u osam okruga - Braničevskom, Južnobačkom, Jablaničkom, Moravičkom, Rasinskom, Mačvanskom, Zaječarskom i na teritoriji Beograda.

Podaci Instituta "Batut" pokazuju da se hemoragijska groznica sa bubrežnim sindromom, kako se medicinski naziva ovo oboljenje, javlja svake godine, samo se razlikuje broj slučajeva.

- Hemoragijska groznica sa bubrežnim sindromom, poznata je i kao "mišja" groznica - kažu u "Batutu". - Bolest je prvi put opisana u Koreji, a na našem području početkom pedesetih godina 20. veka. Broj registrovanih slučajeva u Republici Srbiji se u proteklih 10 godina kreće od tri do 52 godišnje, odnosno prosečno oko 15 obolelih, i najviše zavisi od brojnosti glodara. Najveći broj obolelih u pomenutom periodu je bio 2014. godine.

Rezervoar "mišje groznice" su mišoliki glodari kod kojih se virus održava u prirodnim žarištima.

Ljudi se zaražavaju u kontaktu sa glodarima ili njihovim izlučevinama, odnosno predmetima koji su zagađeni izlučevinama glodara, uključujući i hranu i vodu koja nije na odgovarajući način zaštićena. Takođe, ljudi se mogu zaraziti i udisanjem kontaminirane prašine. Bolest se ne prenosi sa čoveka na čoveka. Uglavnom se javlja kod određenih kategorija ljudi koji su zbog prirode posla kojim se bave više izloženi - šumari, poljoprivrednici...

Mišja groznica se nakon inkubacije, koja traje od tri do 45 dana, ispoljava najčešće u blagoj formi sa infektivnim sindromom sličnim gripu i završava se potpunim ozdravljenjem, bez posledica.

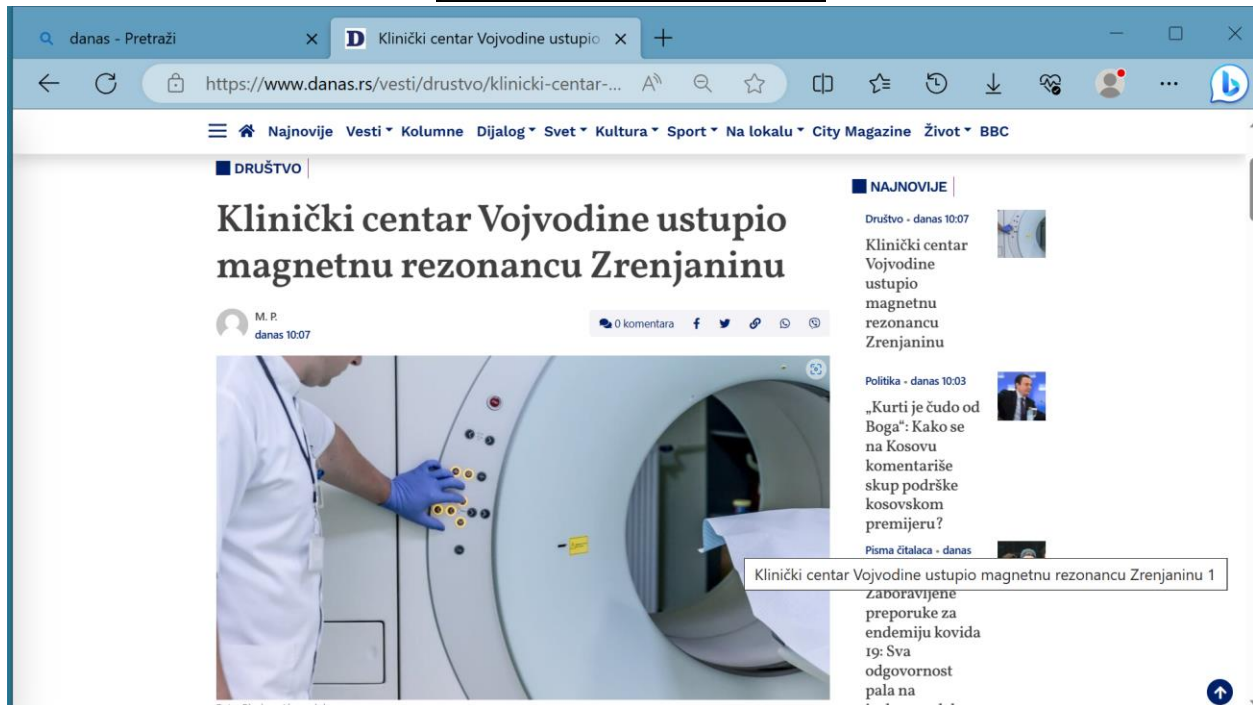
- U tim slučajevima je teško postaviti dijagnozu jer se najčešće i ne traži specifična laboratorijska dijagnostika za ovu bolest - navode u "Batutu". - Kod manjeg broja obolelih se javljaju teže kliničke forme praćene visokom temperaturom, bolovima u krstima, stomaku, izraženom malaksalošću, sa hemoragičnim i bubrežnim sindromom. Česte su i plućne manifestacije.

Nema specifične terapije

DIJAGNOZA bolesti se potvrđuje laboratorijskim pregledom uzoraka krvi (seruma) u nacionalnoj referentnoj laboratoriji u Institutu za virusologiju, vakcine i serume "Torlak". Ne postoji specifično lečenje. Teži slučajevi se leče u bolničkim uslovima, simptomatskom i suportivnom terapijom, a bolest se u najvećem broju slučajeva završava izlečenjem, bez komplikacija.

Danas

Klinički centar Vojvodine ustupio magnetnu rezonancu Zrenjaninu

U zrenjaninsku opštu bolnicu dopremljena je magnetna rezonanca iz Kliničkog centra Vojvodine, gde je do sada radila.

Magnetna rezonanca jačine 1,5 Tesla dopremljena je i smeštena u novoizgrađeni prostor u krugu zrenjaninske zdravstvene ustanove.

Radovi na dogradnji zgrade i adaptaciji dela hola Nove bolnice u Zrenjaninu za smeštaj magnetne rezonance počeli su još 5. aprila ove godine.

Očekivanja su da će radovi brzi završeni do početka septembra, a da se mesec dana od tada mogu očekivati prvi pregledi na MR aparatu.

Zrenjaninska bolnica iako ustanova javnog tipa nije do sada imala magnetnu rezonancu, dok je tu vrstu pregleda do sada obezbeđivao privatni zdravstveni sektor.

Trenutne cene snimanja na ovim aparatima kreću se od 16.000 do 32.000 dinara.

The screenshot shows a web browser window with the URL <https://www.ekspres.net/vesti/protiv-razuma-drzav...>. The page features a navigation bar with categories like 'Naslovna', 'Najnovije', 'Vesti', 'Biznis', 'Hronika', 'Svet', 'Scena', 'Sport', 'Zdravlje', and 'Život'. The main article is titled 'Zloupotrebe Zakona Protiv razuma, države i građana' and includes a photo of hands holding a stack of papers. A weather widget on the right shows a temperature of 24°C, PM2.5 at 5 µg/m³, PM10 at 6 µg/m³, UV Index at 1, and AQI Index at 1. A 'REKLAMA' placeholder is visible below the weather widget.

Protiv razuma, države i građana

Jedan od paradoksa trenutno aktuelnog Zakona o informacijama od javnog značaja, na koji se povremeno "vezuje" Zakon o zaštiti ličnih podataka, najlepše ilustruje primer kada je građanin od zdravstvene ustanove tražio podatke o samom sebi.

Pošto u zdravstvenoj administraciji neko nije bio vičan susretima s takvom vrstom nepodopština, informaciju mu je i dostavio. Čim je dobio tražene podatke, "građanin" je tužio ustanovu jer je prekršila odredbe Zakona o zaštiti ličnih podataka. Spor je dobio, kao i finansijsku odštetu. I to je tek blagi primer čime se pojedinci, u saradnji sa onim koji ih pred zakonom zastupaju u "ostvarivanju prava", služe kako bi se dograbili nekakvog novca.

Jedina obaveza pojedinaca koji na osnovu zakona zahtevaju ovakve podatke jeste da dostave svoje osnovne podatke: ime i prezime, JMBG i adresu. Bez ikakvog obrazloženja u koju svrhu su mu oni potrebni. Predstavnicima ustanova, institucija ili organa vlasti izričito je naloženo da to ne smeju da pitaju. Svaki tražilac podataka ima pravo da mu zvanično bude saopšteno da li organ javne vlasti poseduje određenu informaciju, da mu se ona učini dostupnom tako što će mu se, bez naknade, omogućiti uvid u dokument koji informaciju sadrži, da dobije kopiju dokumenta uz uplatu naknade kopiranja, te da mu se to pošalje na adresu poštom, faksom, elektronskim putem ili na drugi način, uz uplatu nužnih troškova slanja.

Prava na informacije se izuzetno mogu ograničiti zbog zaštite od "ozbiljne povrede pretežnijeg interesa zasnovanog na Ustavu ili zakonu". Uskraćivanje davanja informacija odnosi se isključivo u slučajevima ako bi se time ugrozio život, zdravlje, bezbednost ili drugo važno dobro pojedinca, ugrozilo ili otežalo otkrivanje krivičnog dela, optuženje za krivično delo, vođenje predistražnog postupka, izvršenje presude

ili sprovođenje kazne... ozbiljno ugrozila odbrana zemlje, nacionalna ili javna bezbednost, međunarodni odnosi, bitno umanjila sposobnost države da upravlja ekonomskim procesima, sprovođenje monetarne, devizne i fiskalne politike, finansijska stabilnost, upravljanje deviznim rezervama... narušila tajnost podataka definisanih zakonom, poslovna ili profesionalna tajna, intelektualna ili industrijska svojina, zaštita umetničkih, kulturnih i prirodnih dobara, životna sredina, retke biljne i životinjske vrste.

Ali, za takve vrste informacija, s obzirom na to da su ograničenja jasno navedena, gotovo i ne postoji interesovanje ili su zahtevi za njihovo dobijanje veoma retki. U žiži "zanimanja" zlonamernih podnesaka jesu informacije na koje ustanove iz više razloga teško mogu da odgovore u obavezujućem roku.

Uloga advokata

Obim zloupotreba prava na dobijanje informacija od javnog značaja savršeno ilustruje činjenica da je prosek podnetih žalbi Povereniku na godišnjem nivou pre 1. januara 2022. godine bio 4121,2 žalbe. U 2022. Povereniku je već poslato 9219 žalbi, a u periodu od 1. januara do 31. jula ove godine 5396! Samo tokom prošlog meseca taj broj je iznosio 1295, što je pokazatelj progresivnog porasta broja žalbi zbog, u ogromnom broju slučajeva – zloupotreba ovog prava.

Drastičan primer iz septembra prošle godine kao da je postao putokaz svima koji su poželeti da iskoriste priliku da profitiraju od nezavidne situacije u pojedinim segmentima javnih delatnosti. Tada je ustanovljeno da je pet međusobno povezanih pojedinaca iz Vranja u periodu od 1. avgusta do prvih dana septembra podnelo nekoliko hiljada žalbi u oblasti pristupa informacijama. Očigledno je bilo da se radi o teškoj zloupotrebi prava na dobijanje informacija, u potpunoj suprotnosti sa smislom zakona. Osim što su pomenuti zahtevi podneti u vreme korišćenja godišnjih odmora kada sve ustanove rade smanjenim kapacitetom, tražiocima informacija bilo je otežano njihovo dostavljanje jer nisu podizali pošiljke ili odgovarali na poslate mejlove. Jasno je bilo da se radilo o sasvim drugim motivima. Jednostavno, o pokušaju da finansijski profitiraju u daljem postupku.

"Prilikom provere slučaja iz Vranja o zloupotrebi prava na dobijanje informacije utvrđeno je da je pet međusobno povezanih lica u periodu od 1. avgusta do 6. septembra 2022. godine izjavilo 5027 žalbi. Taj broj je značajno prevazišao petogodišnji prosek od 4121,2 žalbe, koliko su u proseku godišnje izjavljivali svi žalioци iz cele Republike Srbije. Ta lica su prvo podnosila žalbe zbog takozvanog ćutanja uprave, svesno neistinito prikazujući činjenice da organi javne vlasti nisu postupili po njihovim zahtevima, da bi odmah nakon toga u istim tim predmetima podnosili žalbe protiv odgovora organa javne vlasti. Indikativno je takođe bilo vreme kada je njihova 'akcija' izvedena – vreme korišćenja godišnjih odmora. Osim toga, dostava odgovora navedenim žalioциma bila je vrlo otežana. Dalje, identične zahteve pet povezanih lica u kratkim vremenskim razmacima dostavili su istim organima vlasti, a potom su izjavljivali žalbe Povereniku. Iz svega navedenog bilo je jasno da nije reč o uobičajenom korišćenju jednog od osnovnih ljudskih prava – na pristup informacijama, već o nečasnim i nepoštenim motivima lica koja su vrlo verovatno bila lukrativne prirode.

S tim u vezi maksimalno su bili angažovani skoro svi kapaciteti Poverenika. Takođe, došlo je do porasta troškova i rashoda u službi Poverenika na osnovu dodatnog angažovanja administrativnog osoblja, troškova dostave i poštarine, zakupa dodatnih štampača i opreme i slično. Da ti predmeti nisu rešeni u roku, to bi dovelo do toga da se samo na ime troškova zastupanja žalilaca iz Vranja pred Upravnim sudom isplati iznos iz budžeta Poverenika, odnosno iz budžeta Republike Srbije koji je novac svih građana, od 124.443.000 dinara, odnosno 1.060.895 evra! Ujedno, rešavanje ovog problema imalo je za

posledicu to što nisu rešavani drugi predmeti, čime je pristup informacijama otežan novinarima, medijima, nevladinim organizacijama, građanima... Zato je važno razumeti da se zloupotrebom prava značajno otežava ostvarivanje ovog prava“, objašnjavaju za "Ekspres" iz kancelarije Poverenika.

Da nije reč tek o utisku i slutnjama o "nečasnim namerama“, već izvesno o pokušaju prevare države od organizovanih pojedinaca, povodom pomenutog slučaja se svojevremeno oglasio i Nemanja Nenadić, programski direktor "Transparentnosti Srbija“:

"To se događalo i ranije, a verovatni motivi tog bombardovanja zahtevima bilo je pokretanje prekršajnih postupaka. Dolazilo je do toga da su ti zahtevi bili opravdani jer je sam zakon propisivao kao prekršaj situaciju kada organi vlasti ne odgovore u zakonskom roku od 15 dana. Onda je to činjeno praktično radi naplaćivanja troškova postupka. U takve akcije morali su da budu uključeni i advokati koji imaju pravo da naplate te troškove.“

Na meti i vrtići

U prošlom tekstu o ovoj temi citirali smo sagovornicu iz udruženja koje okuplja zdravstvene ustanove u Srbiji: samo jedna advokatska kancelarija zastupa 5000 ovakvih predmeta, a tarifa po jednom iznosi 33.000 dinara. U slučaju da se sve žalbe pokažu osnovanim, to bi u zbiru iznosilo 165.000.000 dinara advokatskog prihoda, odnosno oko 1.410.000 evra! Čak i da većina žalbi bude odbačena, da se za tek 20 ili 30 procenata ispostavi "opravdanost“ zbog prekoračenja vremenskog roka za odgovore, to i dalje predstavlja ekstremno visoku zaradu u ekstremno sumnjivim žalbenim predmetima.

Između ostalog, na okolnost uočljivog angažovanja sve većeg broja advokata u žalbenim predmetima nakon promene stava Upravnog suda 21. juna prošle godine osvrnuli su se i u odgovoru iz kancelarije Poverenika:

"Nakon izmene stava o osnovanosti naknade troškova za zastupanje tražilaca informacija od strane advokata u postupku po žalbi pred Poverenikom, došlo je do veoma značajnog porasta zloupotrebe prava na pristup informacijama. Stalno se pojavljuju nove i nove advokatske kancelarije koje se angažuju sa svojim saradnicima da šalju zahteve za pristup informacijama velikom broju organa javne vlasti iste ili slične sadržine, a koje nemaju nikakve veze sa njihovim poslovima i delatnostima. Ono što je takođe posebno zabrinjavajuće je što su 'na udaru' zlonamernih žalilaca oni koji su i inače u najtežoj materijalnoj situaciji i imaju najmanje ljudskih i materijalnih kapaciteta: osnovne škole, domovi zdravlja, predškolske ustanove, centri za socijalni rad, mesne zajednice, i to sve uglavnom u manjim i siromašnijim mestima.“

Na sajtu Poverenika zaključno s poslednjim danom jula ove godine objavljen je spisak organa vlasti koji nisu postupili po zahtevima tražilaca informacija ni nakon rešenja Poverenika da nisu dostavili podatke o svom postupanju, odnosno po njegovom nalogu. Ukoliko je "Ekspres" dobro izbrojao, spisak obuhvata 785 javnih ustanova! Kada bi se, u najgorem slučaju, ispostavilo da su žalbe osnovane, pa taj broj pomnožio sa 33.000 dinara koliko iznosi advokatska tarifa po predmetu, ukupna suma bi dostigla 22.905.000 dinara ili približno 221.410 evra.

Među onima koji nisu "izašli u susret“ tražiocima informacija zbog čega su upućene žalbe, a Poverenik doneo rešenje da to moraju da ispune, nalazi se 26 ministarstava i njihovih direkcija među kojima prednjače MUP sa 210 i Ministarstvo odbrane sa 56 rešenja. Slede pokrajinski sekretarijati, privredne komore, brojne agencije, zavodi, među kojima i Republički seizmološki zavod, RTS sa 20 rešenja, Fond PIO, mnogobrojne komisije i instituti, pa Vojnobezbednosna agencija, BIA, nacionalni saveti egipatske, grčke, makedonske i hrvatske nacionalne manjine, centri za kulturni i socijalni rad, sijaset javnih

preduzeća i udruženja, sportskih saveza, čak i biblioteke, potom silni univerziteti i školske ustanove s velikim brojem osnovnih škola i desetak predškolskih ustanova...

Posebno poglavlje se, po brojnosti onih koji prednjače na ovom spisku, može odvojiti za opštine i njihove lokalne službe, komunalna preduzeća, potom bolnice, zdravstvene ustanove, kliničke centre i zavode za javno zdravlje, te pravosudne institucije.

Apel vlastima

Ukoliko se ustanovi da su zahtevi i žalbe onih koji informacije traže neodgovarajući, čak i besmisleni, da su zbog njih uludo utrošeni sati angažovanja zaposlenih u javnim ustanovama i u kancelariji Poverenika, što je poseban problem, nikakva odgovornost za zlonamernost koja je do toga dovela ne postoji.

U pređašnjoj verziji zakona postojala je odredba koja se odnosila na moguću zloupotrebu prava traženja informacije od javnog značaja. Međutim, iz nejasno obrazloženih okolnosti, taj član je uklonjen u novembru 2021. godine. Nedugo potom zabeležen je ogroman porast najrazličitijih zahteva i, samim tim, žalbi upućenih Povereniku zbog neispunjavanja vremenskog roka od 15 dana koji je obavezujući da se tražiocu podataka oni dostave. Dodatak licemerju i ilustraciji pravih namera tražioca podataka i njihovih pravnih zastupnika predstavlja okolnost da, iako su im podaci poslani na vreme, oni jednostavno ne podižu pošiljke u pošti ili ne "pregledaju" poruke posredstvom imejla. Iako svaka ustanova kao dokaz ažurnosti poseduje otpremnicu o vremenu slanja pošiljke, pred zakonom se uvažava tvrdnja tražioca informacije!

"Brisanje instituta zloupotrebe prava bio je nepotreban pokušaj rešavanja problema 'zloupotrebe zloupotrebe prava' od strane organa javne vlasti, koji takođe postoji kao problem, ali koji je vrlo uspešno rešavan delovanjem i radom Poverenika. Svako neosnovano pozivanje organa vlasti na zloupotrebu prava bilo je poništeno i organu vlasti bilo je naloženo davanje informacija žaliocu. Poverenik je preuzeo vrlo konkretne mere kako da se reši ovaj problem. Ukazujući na njega Poverenik se dopisima od 20. 4. 2023. godine obratio Vladi Republike Srbije, Ministarstvu državne uprave i lokalne samouprave sa inicijativom za izmenama Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Ministarstvu finansija, kao i Upravnom sudu", navode iz kancelarije Poverenika.

U dopisu Ani Brnabić, premijerki Srbije, Poverenik Milan Marinović u najkraćem navodi do kakvih je sve problema dovela promena odluke Upravnog suda, posredno i ukidanje odredbe o zlonamernosti traženja informacija, apelujući na premijerku da učini sve kako bi se zaštitili i pravo i zakon. Kao ilustraciju navodi primer da je stranci koju zastupa advokat N. Đ. na ime troškova po žalbama isplaćeno 1.680.000 dinara, a strankama koje zastupa advokat D. N. 1.724.500 dinara, a sve u roku od četiri meseca nakon izmena stava Upravnog suda.

"Poseban problem je taj što kad je u pitanju postupak ostvarivanja prava na pristup informacijama, za razliku od svih drugih upravnih postupaka, stranka ne mora da dokazuje bilo kakav pravni interes za podnošenje zahteva, što mogućnost zloupotrebe prava otvara unedogled, a time posledično i plaćanje troškova iz budžeta", navodi Poverenik. Istovetan dopis poslat je ministru finansija Siniši Malom i ministru državne uprave i lokalne samouprave Aleksandru Martinoviću.

U pismu naslovljenom na predsednicu Upravnog suda Poverenik ukazuje na neželjene posledice stava koji je Upravni sud promenio posle punih 13 godina, nakon čega je došlo do "veoma značajnog porasta zloupotrebe prava na informacije od javnog značaja". Navodeći konkretne primere i štetu koja je time načinjena budžetu Srbije, uz štetu koja se nanosi samom pravu, Poverenik izražava spremnost da sa

svojim saradnicima prisustvuje sednici svih sudija ukoliko bude zakazana, kako bi „ukazao i razjasnio s kakvim problemima se suočavamo u praksi, a koji i jesu razlog ovog obraćanja“.

Rešenje za mučno stanje

U inicijativi za izmenu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja Poverenik, uz obrazloženja svake tačke, predlaže izmene, odnosno dopune u četiri zakonska člana.

Prvi je da "tražilac informacija snosi troškove postupka po žalbi", što bi u krajnjoj liniji trebalo da smanji broj zahteva podnetih iz nečasnih motiva.

Drugi predlog izmene glasi: "Protiv pravosnažne odluke Upravnog suda donete povodom upravnog spora u predmetu informacija od javnog značaja stranka i nadležni javni tužilac mogu da podnesu Vrhovnom kasacionom sudu zahtev za preispitivanje sudske odluke."

Treći predlog je da se "smatra da je Poverenik doneo odluku po žalbi danom napuštanja pisarnice Poverenika, odnosno danom upućivanja elektronske pošte". U obrazloženju ovog stava se jednostavno navodi da zlonamerni žalioци na najrazličitije načine pokušavaju da izbegnu prijem odluke i da onemoguće Povereniku da u roku od sedam dana postupi po zakonu.

Poslednji predlog izmene zakona je suvišno obrazlagati:

"Poverenik će odbiti žalbu ako na osnovu svih okolnosti slučaja, a posebno broja podnetih žalbi, istovrsnosti traženih informacija, broja i vrsta traženih informacija i ponašanja žalioца, utvrdi da žalba nije podneta radi ostvarivanja prava javnosti da zna, već iz drugih nečasnih i nepoštenih motiva koji su u suprotnosti sa javnim poretком, moralom demokratskog društva i dobrim običajima."